

A vegyipar átalakításának koncepciója

DR. NÁRAY-SZABÓ GÁBOR*
DR. KÖRTVÉLYESSY GYULA**

Vitaanyag

A Magyar Kémikusok Lapja jelen közleményt vitaanyagként szánja. Ez úton kéri fel a tisztelt olvasókat, hogy minél nagyobb számban foglaljanak állást a vitaanyagról, illetve tegyenek kiegészítéseket hozzá. Kérjük, hogy hozzászólásaikat a Magyar Kémikusok Egyesülete Titkárságára juttassák el. Cím: Budapest, II. Fő u. 68. 1027.

Előzmények, célkitűzés

Az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium felkérte a MTESz-t, ezen belül a Magyar Kémikusok Egyesületét, hogy vegyen részt egy új iparpolitikai koncepció kialakításában. Figyelembe véve, hogy a magyar társadalom jelentős többsége európai típusú, szociális piacgazdaság megteremtését tartja szükségesnek, a koncepciónak gyökeresen különböznie kell a korábbi népgazdasági tervektől. Ezek - bár az utóbbi két évtizedben nagyvállalati elgondolásokból kiindulva - központi, sokszor politikai és nem gazdasági céloktól vezérelt igényeket fogalmaztak meg, amelyek megkötötték a gazdálkodók kezét és nem vagy csak részben engedték érvényesülni a piaci szemléletet. A következmények ismertek, de hiábavaló a tervgazdaság elítélése szavakban, ha a különböző iparpolitikai koncepciók kimunkálásában résztvevő szakemberek gondolkodásmódja legjobb szándékuk ellenére visszavisszacsúszik a negyven éven át megszokott tervezési sémákba. A Magyar Kémikusok Egyesülete elsősorban azért vesz részt örömmel a koncepció kimunkálásában, mert - mint alulról építkező szervezet - igen eltérő véleményű szakembereit egymás mellé ültetve segít biztosítani a folyamatos átmenetet, elkerülve egyrészt a hitelüket vesztett nézetek visszaszivárgását, másrészt a piacgazdasággal kapcsolatos hamis illúziók eluralkodását.

A Minisztériumnak készített anyagot megküldtük jogi tagvállalatainknak véleményezésre. A beérkező megjegyzéseket beépítettük ebbe a tanulmányba és igyekeztünk pótolni azokat a hiányokat, amelyekre a hozzászólók felhívták figyelmünket. Az így kialakított elképzeléseket azért hozzuk nyilvánosságra, hogy ezáltal lehetővé tegyünk a folyamatos vitát és hozzájáruljunk a koncepció finomításához, a vitatott kérdések pontosabb megfogalmazásához és a különböző szintű döntések szakszerű megalapozásához. Örömmel várjuk tehát a Magyar Kémikusok Lapja olvasóinak hozzászólásait, melyeket megfelelő szerkesztés után nyilvánosságra fogunk hozni. Nem tekintjük ezt az anyagot a MKE állásfoglalásának: ez a kémikus-társadalom „átlagosított” véleménye ugyanis - az eltérő belső érdekek miatt - semmilyen használható koncepciót nem adna, de a vitára bocsájtással az a célunk, hogy az eltérő vélemények is nyilvánosságot kapjanak. Fontos ez azért is, hogy az iparpolitika részét képező környezetvédelmi kérdések is széles körben ismertté váljanak.

Fontosnak tartjuk, hogy a vegyipart nem lehet kiemelni az egész iparból és egy iparpolitikai koncepció

* A Magyar Kémikusok Egyesületének elnöke

** A Magyar Kémikusok Egyesületének főtítkárhelyettese

cióban csak annyira lehet külön kezelni, amennyiben a vegyipar specialitásai különböznek a többi iparértől. Ez különösen igaz a piaci háttér esetében, mert a vegyipar termékei csak kis részben kerülnek fogyasztói felhasználásra, legjelentősebb hányadukat az ipar egyéb területein (pl. építőipar, bányászat, gépjárműipar) használják fel.

Helyzetelemzés

A vegyipar jellegzetessége, hogy mind termelői, mind felhasználói pozíciót is elfoglal. Jelentős a külső piaci verseny, a kőolaj, a nyersanyagok, valamint központi iparág termékei, de a felhasználói végtermékeknek is éles konkurrenciaharcban kell megélniük. A feldolgozási sorban a hazai piaci résztvevők egy-egy szinten 5-20 vállalatot alkotnak, melyek körülbelül egyforma méretűek. Ezek mellett az elmúlt években megjelentek a kisvállalkozások is, például a gyógyszergyártásban vagy a műanyag-feldolgozásban. Mint a magyar ipar egészére, talán kisebb mértékben, de az egész vegyiparra is igaz, hogy elsősorban a viszonylag alacsonyabb feldolgozottsági fokú termékeket tudja sikerrel értékesíteni, mert ezekre a minőségi előírások kevésbé szigorúak, míg a hazai minőségbiztosítás hiányosságai miatt a feldolgozási fok növelése általában a minőség romlásával jár együtt.

Folyamatosan halad a nagyvállalatok részekre osztása és privatizációja. A privatizáció meglehetősen előrehaladott a lakkműanyagiparban és a műanyag-feldolgozóiparban, megindult a gyógyszeriparban, a kőolajfeldolgozásban és a gumiiparban. Valószínű, hogy mindenféle állami szándéktól függetlenül nehéz lesz magánkézbe adni a szerves és szervetlen nehézevegypari vállalatok jelentős hányadát. Kulcskérdés a kőolajipar privatizációja.

Az iparpolitikai koncepció kialakítása szempontjából igen fontos figyelembe venni az ún. technológiai kényszerpályákat. Ilyen kényszerpálya pl. a kőolajiparban a finomítással kezdődik, amikor vegyipari benzin keletkezik, melynek döntő része a motorikus benzinyártás alapanyagát, a fennmaradó rész pedig a petrokémia alapanyagát szolgáltatja. Csak néhány olyan feldolgozási sor található a hazai vegyiparban, amely a petrokémiai alapanyagoktól a végtermékekig halad: ilyenek pl. a PVC, a PE, a PP, az α -xilol - ftálsavanhidrid - lágyítók, *n*-bután - maleinsav-anhidrid, - műgyanták (illetve almasav) sorok.

A keresleti és kínálati viszonyok hullámzóak és a jelentős külső piaci orientáció miatt a világpiac által meghatározottak. Néhány termék (gyógyszer, növényvédőszer, műanyagok) ez még nem érvényes, de az im-

portliberalizáció és a vámkorlátok eltörlése itt is előre jelzi a verseny kialakulását. A jelenlegi lanyha hazai keresletnek komoly a visszafogó hatása a kapacitások kihasználtságára. Jók a gyógyszeripari és a petrokkémiai termékek külpiaci pozíciói, más termékeké közepesnek mondható. Közvetve vagy közvetlenül az egész vegyipart kedvezőtlenül érintik a volt KGST országokba irányuló export problémái, nem utolsósorban az alapanyagok megnehezülő importja miatt.

A vegyiparban az alacsonyabb feldolgozottsági fokú termékeket előállító berendezések viszonylag magas színvonalúak, bár nagy részük több mint tíz éves. A magas feldolgozottsági fokú termékeket közepes színvonalú berendezéseken állítjuk elő. A munkaerő jól képzett a gyógyszer- és a növényvédőszer-iparban, előbbiben a good manufacturing practice (GMP) megvalósítása révén közel kerültünk a világszínvonalhoz. A GMP és a minőségbiztosítás elterjesztése lét-szükséglet a sikeres export szempontjából.

A gyógyszeripari K+F háttere hazai viszonylatban igen magas színvonalú, bár felszereltségben és a ráfordítások arányában jelentősen elmarad a külfölditől. Míg az iparilag fejlett országokban a K+F költségek az árbevétel 14-18%-át teszik ki, nálunk ez csak 4-6%. A pénzszűke miatt a vállalatok elsősorban a K+F költségeket minimalizálják, ami már néhány éven belül a piacképesség súlyos romlását idézheti elő. A K+F helyzete fokozatosan romlik a növényvédőszer-, petrokkémia-, intermedier-, gumi-, kozmetikai-, műanyag-, lakk-festék- és a műtrágyaipar felé haladva. A K+F emberi háttere nem különbözik lényegesen az alágazatokban, de alapvető eltérések alakultak ki a kutatás résztvevőinek egyéni ösztönzésében. A gyógyszeripar eltérő helyzetét a termékzabandalmi rendszer bevezetése meg fogja szüntetni, a fejlesztések és a fejlesztők ösztönzésének itt kialakult formáit meg kell őrizni és el kell terjeszteni.

A nagyvállalati pénzeszközök elvben megfelelőek lennének a modernizációhoz, elsősorban a K+F tevékenység fejlesztéséhez, de a korábban felvett beruházási és forgóeszközhitel jelenlegi magas kamatai (és sokszor a befektetések helytelen felhasználása) súlyos problémákat, néha csődöt okoznak. A gyógyszeripar és a műanyagipar jól kihasználta a világbanki hitel felvételi lehetőségeket és ezzel kapcsolatban megfelelő átszervezések hajtott végre. Különösen nehéz helyzetbe jutottak a kutatóintézetek, amelyek az egyre kevésbé innovatív környezetben nem találják a helyüket. Már középtávon is az a megoldás látszik előnyösnek, hogy az ipari kutatóintézeteket a vállalatok valamilyen módon olvassák magukba ezáltal megőrizve az ott felhalmozódott szellemi és technikai kapacitásokat. Addig, amíg ez megtörténik, a kormány, elsősorban az OMF B támogatására van szükség. Megfontolandó az is, hogy milyen mértékben és formában szükséges az állami technológiapolitikával összhangban működő független kutatóhálózat fenntartása és lehetséges külföldi tőke bevonása erre a területre.

A vegyipari vállalatoknál a környezetvédelem az utóbbi évtizedben egyre fontosabb szerepet játszik. A vegyipart szolgáló jelentős beruházás a dorogi égetőberendezés. Nem lehet azonban tagadni, hogy a környezetvédelmet csak annyiban tartották fontosnak, amennyiben a kirótt bírságok mértéke és a beruházások pénzigénye egyensúlyban maradt egymással.

Nagy gondot okoz a műanyagiparnak a hulladékélel-helyezés és a használt termékek újrahasznosítása, bár ezt egyesek az új hulladékhasznosító üzletágak kifejlődésére hivatkozva kétségbe vonják. A háztartásvegyiparban és a lakk-festékkipar területén a környezetvédelem szempontjait csak termékszerkezet-váltással lehet érvényesíteni. Súlyosak a növényvédőszer-, oldószer- és intermedier maradványok környezeti hatásai, ezek visszaszorításáról gondoskodni kell.

Hosszútávon az energiaigényes ágazatokat nálunk is célszerű visszafejlesztetni, de fokozatosan, hogy ezáltal az importteher ne növekedjék elviselhetetlenül. Ehhez az energiaszolgáltatásban versenyhelyzetet kell létrehozni, a dotációt csak fokozatosan megszüntetni. Mivel a központi állami beruházás a múlté, nincs értelme eleve deklarálni, hogy mely ágazatokat kell felülről fejleszteni. Az energia-, vám- és pénzügy-és nyersanyagok hozzáférhetősége és az adott iparág szellemi kapacitása dönti el a fennmaradását.

Privatizáció

Elégé egyöntetű a vélemény, hogy a magyar vegyipari vállalatok döntő többségének magánkézbe kell kerülnie ahhoz, hogy megfelelő fejlődésük biztosított legyen. Az ipari létesítmények megvásárlásához jelenleg nem áll rendelkezésre elegendő magyar magántőke, ezt döntő részben külföldi befektetőktől várják. Mivel a hazai lakossági pénztartalékok igazában nem ismertek, ezeket fel kell tárni ahhoz, hogy pontosan meg tudjuk becsülni a kívánatos külföldi befektetési arányt. A privatizációs folyamatot gátolja a vállalatok nagy adóságállománya és az Állami Vagyonügynökség tapasztalatlanságból eredő határozatlansága. Ez utóbbi miatt felmerült és megvalósulóban van az a gondolat is, hogy a vegyipar privatizációját nem az ÁVÜ közreműködésével kellene megvalósítani. Logikus az a kívánság, hogy a befolyó állami jövedelmek egy részét vissza kell juttatni a még nem privatizált vállalatokhoz, hogy elvégezhető legyenek a szükséges fejlesztések és ezáltal növekedjék az értékük. Sokakban erős a félelem attól, hogy a külföldi tőke megjelenése kiszolgáltatott helyzetet fog eredményezni és háttérbe szorítja a magyar szakembereket. Ezzel szemben áll az a nézet, hogy a vegyipar éppen erős kutató-fejlesztő szellemi kapacitásai miatt érdeklő a külföldieket, és megjelenésük nemhogy háttérbe szorítaná, de éppen előnyös helyzetbe hozná mérnökeinket. Igen fontos, hogy minél hamarabb megszülessenek a privatizációt szabályozó törvények.

A legfontosabb és legsürgősebb feladat a megfelelő privatizációs stratégia, technika és viselkedési formák kialakítása. Az iparban elterjedt az a módszer, hogy nem termelő egységeket vagy zárt telepeket privatizálnak, hanem ezeknek csak egy részét, amely adott esetben a telep területén lehet. Ezekben az esetekben a gyár többi része hátrányos helyzetbe kerül és csak áron alul értékesíthető. El kell tehát dönteni azt, hogy milyen vállalat-méretig törekszünk az egész eladására és melyek azok a lehetőségek, ahol a megosztás előnyt jelenthet, hol érdemes részvényeket kibocsátani. A privatizáció első szakaszában feltétlenül működtetni kell egy nemzeti érdekeket figyelembe vevő és egyetlen iparágat sem preferáló, normatív védelmi

rendszer (vámok, adókedvezmények, fejlesztési ösztönzők stb). Külön figyelmet kell szentelni a kis- és középvállalatok privatizációjának, szükséges szakosított kisbankok létrehozása, melyekben az állam kockázati tőkével venne részt. Fel kell tárni a magyarországi forrásokat, amelyek a privatizáció háttéréül szolgálhatnak.

Figyelembe véve a magyar gyógyszeripar sikereit az eredeti készítmények kidolgozásában és piacra vitelében, valamint azt, hogy a magyar gyógyszeripar együttvéve megfelel egy közepes nagyságú multinacionális vállalatnak, amely rendelkezik már az új termékek kifejlesztéséhez szükséges, jelentős tőkeerővel, a magyar gazdaság szempontjából az lett volna az optimális, ha már korábban létrejött volna egy piacorientált belső integráció. Mivel ez már nem lehetséges, a cél most a szellemi kapacitások megőrzése, a lehető legelőnyösebb értékesítése. Ezt a vállalatok identitásának megőrzése révén látjuk elérhetőnek. Nemcsak a gyógyszeriparban, hanem másutt is szem előtt kell tartani a kívánatos vállalati nagyságot, és nem szabad a privatizációval részekre szabdalni azokat a gazdálkodó egységeket, ahol ez nem indokolt. A gyógyszeripar egyébként is példa arra, hogy a privatizációban kerülni kell a „modellek” vagy „normatív módszerek” alkalmazását. A világ gyógyszeriparában a K+F költségek rohamos növekedése következtében a 60-as évek óta fokozódó ütemű és mértékű anyagi és szellemi tőkekoncentráció megy végbe. Ezért a magyar gyógyszergyáraknak a multinacionális vállalatokhoz való kötődés útján végbemenő privatizációja nemcsak az elmúlt évtizedek örökségének felszámolásából adódó kényszer, hanem a valóságos piaci viszonyok felismerése által diktált szükségszerűség. Itt nemcsak a tőkebevonás igénye a meghatározó, hanem olyan partnerek kiválasztása, amelyeknek érdekükké válik a hazai kutatási eredmények gyors realizálása és külföldi bevezetése.

Az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium véleményével egyezően az MKE szakemberei is kívánatosnak tartják az Országos Kőolaj és Gázipari Tröszt megtartását állami tulajdonban hosszabb távon is. Ennek talán a legfontosabb oka egy közép-kelet-európai monopóliumhelyzet kialakulásának a megakadályozása, amely azáltal jönne létre, hogy egyetlen tőkeerős külföldi vállalat felvásárolná az OKGT-t és a környező országok kőolajfeldolgozási kapacitásait. Emellett az állami többség megtartásának másik indoka a felaprosítás elkerülése, a kívánatos üzemenagyság megőrzése. Az alapanyagok és a késztermékek importját liberalizálni kell. Az átalakítás azért sürgető, mert mielőbb tisztázni kell, kinek van joga tárgyalni a külföldi befektetőkkel. Leányvállalataink keresztül ugyanis a kőolajfeldolgozó-ipar is érdekelt a privatizációban. Ennek célja például olyan vegyesvállalatok létrehozása, amelyek tevékenysége révén egyrészt értékesebb termékké lehet a kőolajat jövedelmezően feldolgozni, másrészt diverzifikálni lehet a feldolgozó vegyipart. További cél fedezet biztosítása a szükséges fejlesztésekhez (új termékek kifejlesztése, tárolókapacitás kiépítése, kúthálózat korszerűsítése, környezetvédelem). A holdinggal kapcsolatban azonban kételyek is felmerülnek. Kérdéses, hogy milyen forrásokból lehet finanszírozni az igen jelentős fejlesztési tőkeigényt a nemzeti tulajdonban maradó résznél, ha feltételezzük az állami szerepvállalás csökkentését. Mi fogja

gazdaságos működésre kényszeríteni az állami holdingt, ha kizárjuk a tulajdonosi érdekeltséget?

Időről-időre felmerül a sajtóban és másutt az az ötlet, hogy a privatizációt legalább kisebb részben vagyonjegyek vagy részvénytársaságok esetében dolgozói részvények kibocsátása révén valósítsák meg, ilyen törekvés tapasztalható pl. az EGIS Gyógyszergyárban. A dolgozói részvénykibocsátás nem annyira a tőkebevonást, inkább a dolgozók tulajdonosi szemléletének erősítését és az anyagi ösztönzési rendszer fejlesztését szolgálhatja.

Pénzpolitika

A vegyiparban is igen fontos szerepet játszanak a hitelfelvetelek, melyek célja elsősorban a műszaki fejlesztés, az új termékek és az új technológiák kifejlesztése és minél gyorsabb bevezetése. Jelentős és kedvező kamatozású külföldi tőke (pl. német, finn) áll rendelkezésre ilyen célokra. Ezek felhasználását alapvetően az infláció akadályozza, a vegyiparban igen ritka az olyan termék, mely a körülbelül 40%-os bankkamatot kibírja. Hiába kedvező a külföldi hitel kamatozása, ha a hazai bankok (az infláció miatt elkerülhetetlen forintleértékelés miatt) ezeket is csak nagy kamatra adják ki. A szokásos 20%-os amortizáció egyesek szerint nem jelent gondot, bár egy szakértőnk kimutatta, hogy ez az ismert formula alapján számítva évi 20% kamattal mellett is végtelen hosszú amortizációs időt jelent, szemben a nyugati vegyipari üzemeknél elfogadott 3-10 évvel. A fő probléma az, hogy az eladási ár 50-70%-át kitevő anyagköltséggel dolgozó vegyipar nem tudja elviselni az óriási kamatot. Emiatt állnak le az új beruházások és konzerválódnak a termelési szerkezet. Az infláció okozza a sorbanállást és részben a külföldi befektetők óvatosságát is. Amennyiben nem teszik lehetővé, hogy egy magyar vállalkozás is a külföldiekkel azonos feltételekkel vegyen fel hitelt a külföldi bankoktól és a hazai hitelfelvételt extra kamattal sújtják, privatizálásról vagy iparfejlesztésről nem lehet beszélni.

A beruházási költségekben igen nagy az építészeti részaránya, a hagyományos építési módok és szerkezetek alkalmazása. A szabadba telepítés, a könnyűszerkezetek és a műanyagok részarányának növelésével el kell érni, hogy az építészeti részaránya a teljes beruházásnak legfeljebb 10%-a legyen. Ezáltal források szabadulnak fel a fejlettebb technikát jelentő automatika és műszerezés, nem utolsósorban pedig a környezetvédelem számára. A kamatterhek enyhítésére le kell rövidíteni a beruházások idejét, pl. a 2 Mrd Ft alatt maradó beruházásoknak egy éven belül meg kellene valósulnia. Ehhez szükséges a hatósági engedélyezési eljárás felgyorsítása és egyszerűsítése, a kötbérezés következetes megvalósítása.

A vegyipar számára is fontos a forint konvertibilitásának megteremtése. Az ezzel kialakuló erős piaci versenyt a legfejlettebb ágazatok (gyógyszeripar, petrokémia) állni tudják majd és serkentőleg fog hatni a hazai fejlesztésekre is. A konvertibilis (és ennek megfelelően leértékelt) forint az exportorientált ágazatok igen kedvezően alakítja a nyereségét, ugyanakkor azonnali csődöt okozna számos nagyvállalatnak, amelynek negatív a devizamérlege. Meg kell találni tehát a jelen-

legi súlyos infláció mellett a forint megfelelő árfolyamát. Kulcsszerepet játszik ebből a szempontból a volt KGST piac, illetve annak dollárelszámolású része, mivel korábban számos vegyipari vállalat termelt rubel-exportot tőkés importból. Fontos az a szempont is, hogy a fejlett ipari országokból jövő befektetők azonos valutamennyiséggel egyre kevesebb élömlékát és terméket képesek megfizetni Magyarországon.

A vámok kérdésében a vegyipar helyzete ugyanúgy többrétű, mint a konvertibilitás esetében. A körültekintő vámpolitika sokat segíthet a hazai termelők versenyképességének javításában. Nyilvánvaló, hogy a külföldiek érdeke a minél alacsonyabb vám, de a hazai foglalkoztatást és a nagyobb nemzeti jövedelemtermelést segítené, ha az alacsony feldolgozottságú termékeknel magasabb vagy csak lassan csökkenő vámok alkalmaznának. Meg kell akadályozni, hogy a most beinduló műanyagfeldolgozó, kozmetikai és háztartásvégiipari, lakk- és festékipari, növényvédőszer- és gyógyszeripari kisvállalkozásokat a külföldi árubőség és tőkeerő még megizmosodásuk előtt tönkretegy. Egyesek szerint azonban a protekcionista intézkedések akadályoznák az áttérést a piacgazdaságra és a magas behozatali vámok vélhetően nem a kisvállalkozások megerősödését szolgálnák, sokkal inkább a közepes és nagyobb gyártók gazdaságtalan termelésének nyújthatnának haladékokat.

Központi intézkedést követel a pénzpiac működését megbénító sorbanállás megszüntetése (pl. váltókibocsátás révén). Ennek eredményességét egyesek kétségbevonják és a megoldást egyedül a gazdasági növekedés megindulásában látják. Az egyértelműen veszteséges vállalatok felszámolása nem a legjobb megoldás, mivel nagy értékek mennek veszendőbe mind munkaerőben, mind eszközben. A veszteséges cég átalakulása és a veszteség hazai vagy külföldi felvásárlása beindíthatja az adósságtörlesztéseket.

Piacok

A hazai piac beszűkülése jelenleg minden vállalatra a legfenyegetőbb veszély. A piac élénkítésére a teljes bérliberalizációt és a béradók eltörlését látjuk a megoldásnak, bár ezt egyesek az inflációgerjesztő hatás miatt vitatják. Vállalni kell azonban az irreális bérkülönbségeket, mert csak ez vezethet a munkaerőpiac kialakulásához. Folytatni kell az egyéni befektetések (vagyónjegy, részvényjegyzés, vállalkozások stb.) ösztönzését a személyi jövedelemadó rendszer keretében. Csak az hozhatja meg a hazai piac megélénkülését, ha az egyének bankokban fekvő pénzüket saját maguk fektetik be és forgatják meg, ezzel munkaerőt foglalkoztatva és hozzáadott értéket termelve.

A vegyipar mindig jelentős szerepet játszott az ország tőkés exportjában. A foglalkoztatás szempontjából is döntő kérdés, hogy a kormányzat ne a devizaszerzést önmagában ösztönözze, mert ez már korábban is torzulásokat és veszteségeket eredményezett (pl. karbamidexport). Sokkal lényegesebb, hogy a nyereséges működést ösztönözzük és a vegyiparra jellemző hosszú feldolgozási sor tagjai áralkuval (nyereségmegosztással) döntsek el, hogy mi az előnyösebb számukra: terméküket exportálni vagy továbbadni egy hazai feldolgozónak. A múltban az első számú vezetők prémiumának egyértelmű exportfüggése miatt

ez a logikus láncolat felsőbb utasításra sem működött. Sajnos az általános forgalmi adó növekedése a feldolgozási láncban a jelenlegi likviditási válsággal együtt nem ösztönzi a vegyipart sem a magasabb feldolgozottsági fokú termékek előállítására.

A hatályos jogszabályok és hazai fizetésektelenség nagyon megnehezíti a tőkés piac megszerzését és a nyersanyagok beszerzését is, mivel mindkét irányban hónapokig leköti a vállalatok pénztét. Megoldásul az „impex”-ek és a külkereskedelmi bankok tevékenységét kell átgondolni, ösztönözni kell a gyors ügyintézését és megfelelő rendeletek feloldásával, illetve újak meghozásával kell az érdekelletéteket feloldani. Szükséges a külkereskedelmi jog kiterjesztése és kiterjesztése valamennyi gazdálkodó szervezetre. Több vélemény szerint a külkereskedelmi vállalatokra a jelenlegi formában nincs szükség. Inkább kereskedőházak, vagy kereskedelmi vállalatok kialakítását kellene ösztönözni.

Külön elemzést igényel, milyen módon tarthatjuk meg, esetleg bővíthetjük volt KGST piacainkat és hogyan hidalhatnánk át a jelenlegi fizetési nehézségeket. Meggyőződésünk, hogy ezeket a piacokat nem szabad feladni és remélhető, hogy a néhány éven belül magukra találó szovjet és kelet európai gazdaságok a magyar vegyipar jó partnerei lesznek. Most a legfontosabb feladat a meglévő személyes kapcsolatok fenntartása és az információgyűjtés.

Fontosnak tartjuk átfogó piacpolitika kidolgozását a magyar ipar és annak iparágai számára. Meg kellene fontolnunk, hogy milyen piacokat kívánunk fenntartani rövid-, közép- és hosszútávon, milyen piacokra akarunk betörni, hol akarunk terjeszkedni és ehhez milyen eszközök szükségesek. Az igényes piacok megszerzésének és megtartásának egyik lehetséges eszköze a termékfelelősségi törvény kidolgozása és alkalmazása, amely felválthatná a hatósági engedélyezés hosszú és bürokratikus folyamatát.

A kőolajfeldolgozó ipar a jövőben csak olyan területekre kíván exportálni, ahol termékei optimális fuvar-rádiuszt figyelembe véve jó nettó áron eladhatók. Csak a mélyen feldolgozott, a kőolajárhoz viszonyítva jelentős többletet biztosító termékeket érdemes eladni (pl. MSA, paraffinok, egyedi aromás szénhidrogének, kenőolajok, vazelinok), természetesen a technológiai kényszerpályák figyelembevételével. Mivel a kőolajfeldolgozó ipar a bevitt alapanyagból az adott technika szintjének megfelelő kötött arányban állítja elő a különböző termékeket és ezek nincsenek mindig egyensúlyban a belföldi szükségletekkel, természetesen, egyben kényszerítő olyan termékek exportja is, melyek nem felelnek meg a fenti eladási szempontoknak.

Munkaerőhelyzet

Az elmúlt évtized jellegzetes munkaerőhiányával szemben ma inkább felesleg van, mely a korszerűbb alapanyag-technológiák térhódításával át fog tolni a feldolgozott termékek termelésére (és egyéb iparokba, várhatóan a szolgáltatásba). Nagyon lényeges a vegyiparban is, hogy a termelő egyidejűleg fogyasztani is tudjon, ezt csak megfelelő bérszinttel teheti meg. Át kell alakítani az egész hazai bérezési rend-

szert úgy, hogy napi 8 órában elegendő kerestet biztosítson a dolgozóknak. A vegyiparban pl. a fokozott balesetveszély miatt megengedhetetlen, hogy a munkavállalók túllépjék a napi 8 órás munkaidőt. Meg kell valósítani azt az elvet, hogy a minőségi munkaerőt megfelelő bérrel kell honorálni.

Elengedhetetlen a színvonalas képzés a vegyiparban, mivel nemcsak a mérnök, de a szakmunkás is hatalmas értékekről dönt, ezenkívül a rossz döntésnek környezetvédelmi kihatásai is lehetnek. Többek szerint a munkaerő szakmai színvonala nem kielégítő, bár egyes helyeken jó, sőt kiváló. Tudomásul kell venni, hogy a biológia, hidrológia, meteorológia, fizika, geológia és orvostudományok mellett elsősorban a kémiaoktatás adhat reális anyag- és környezetvédelmi ismereteket és segíthet eligazodni a „zöld”, illetve „technokrata” szélsőségek között. A vegyipar néhány területén már gyáron belül megvalósul a termékek legmagasabb szintű ellenőrzése (pl. gyógyszerek és növényvédőszer) és az ehhez szükséges ismeretek növelhetik a többi iparágak minőségbiztosítási és ellenőrzési szintjét is.

Meg kell határozni, hogy a kitűzött célokhoz milyen emberi erőforrásokra van szükség, ezeket hogyan lehet megteremteni és a szükséges pénzeszközöket honnan lehet előteremteni.

Fontos annak a biztosítása, hogy a kívánt modernizáció ne csak a munkahelyek megszüntetésével járjon együtt, hanem újak is keletkezzenek. Munkahelyteremtésre látunk lehetőséget a világhiállítás kapcsán, infrastruktúrális (külföldi) beruházások területén, a vendéglátóiparban és a családi szolgáltató vállalatokban. A munkahelyteremtés és a szolgáltatások színvonalának emelése miatt fontosnak tartjuk az említett kisvállalatok szelektív támogatását különösen azokban a régiókban, ahol a leépítendő iparvállalatok működnek (vegyipar esetében ez a veszprémi térség és Borsod-Abaúj-Zemplén megye).

Taktikát kell kidolgozni a vegyipari és kémiai területen dolgozó kiváló munkaerő külföldre áramlásának kezelésére. Meg kell teremteni a néhány éves külföldi tartózkodás után hazatérni vágyók megfelelő munkakörülményeit és javadalmazását. Ezt állami beavatkozással az egyetemeken és kutatóhelyeken lehet elérni, az iparban az egyre erősödő piacorientáció ki fogja kényszeríteni. A legjobban képzett fiatal diplomások számára központi forrásból kell tudományos továbbképzési alapot képezni. Ezáltal csökkenteni lehet a friss diplomások munkanélküliségét valamint az ipar számára a kiemelkedő szakemberek utánpótlását.

Energiaszükséglet

A vegyipar az energiaigényes ágazatok közé tartozik. Világtendencia, hogy az alapanyaggyártást az anyagáram azon pontjára helyezik, ahol az a leghatékonyabban működik. Ez lehet energiaforrások és a nyersanyagforrások környéke, de nem feltétlenül, a lényeg a szállítási és beruházási költségek optimalizálása. Ez az irányzat nálunk is egyre inkább érvényesülni fog, a kérdés csak az, hogy milyen ütemben. Elképzelhető, hogy a fenti elvek alapján a magyar petrokémia és műanyaggyártás is sikeresen működhet a közép-európai régióban.

Egyöntetű a vélemény, hogy ösztönző pénz- és vámpolitikával magasabb feldolgozottsági fokú és kisebb energiaigényű termékek felé kell a szerkezetet eltolni. Külön problémát jelent a kifejezetten nagy energiaigényű alumínium-alapanyaggyártók és műtrágyatermelők helyzete a megnövekedett energiaárak mellett. Hasonló a helyzet a petrokémiai termékek esetén is, csak kevésbé kiélezetten. Komplex értékeléssel kell a döntést meghozni, érvényesíteni kell a helyettesítő import és a foglalkozáspolitikai szempontjait. Minden országban központilag támogatják ezeket az iparágakat valamilyen formában, akár csak a mezőgazdaságot. Az energiaárak növekedése a vegyiparban ki fogja kényszeríteni a takarékosabb technológiák alkalmazását.

Környezetvédelem

Míg a vegyipar csak kb. 10%-ban járul hozzá az összes környezetszennyezéshez, szinte kizárólagos szerepet játszik a környezetvédelmi problémák megoldásában. Megítésünk szerint a régi üzemeknél a szigorodó előírások betartására időengedményt kell adni, az újaknál pedig a nyugati normákat kell alkalmazni. Kifejezetten tiltani kell a környezetszennyező beruházásokat még akkor is, ha esetleg nagy haszonnal kecsegtetnek. A környezetvédelmi bírságot adott arányban vissza lehetne téríteni a megbüntetett vállalatnak, ha felszámolja szennyező forrásait. Bízató jelenség, hogy pl. a műanyagiparban már vannak vállalatok, amelyek hulladékmentesnek minősíthetők, vagyis technológiai hulladékkal nem szennyezik a környezetet. A környezetvédelem nem csupán műszaki és pénzügyi feladat, az esetek tekintélyes része jogi szabályozást is igényel, ezen a területen is növelni kell az erőfeszítéseket. Tudomásul kell venni, hogy a környezetvédelemnek ára van ami kifejeződik a fogyasztói árakban is.

A környezetvédelemmel kapcsolatos döntéshozatalban egyre nagyobb szerepet fog kapni a hozzá nem értő lakosság. Igen fontos itt is a megfelelő oktatás, amit fent már tárgyaltunk. Tudomásul kell venni, hogy a környezetvédelmi problémák globálisak, megoldásuk csak ritkán lehetséges egy-egy üzem, környék vagy ország keretei között. A lakosság részvétele a környezetvédelemben nemcsak a negatívumok utcára vitelénél kívánatos, hanem a pozitív környezetvédelmi megoldások (szemetelés visszaszorítása, szelektív szemétyűjtés, környezetbarát termékek előtérbe helyezése, megfelelő fogyasztói szokások kialakítása) esetében is. Igen fontos a környezetvédelmi ismeretek megfelelő oktatása a szakemberképzésben és hiteles szakemberek szerepeltetése a sajtóban, valamint az elhivatott ismeretterjesztés.

A koncepció kidolgozó

A koncepció kidolgozásához az alábbiak adtak véleményt, amit a szerzők figyelembe vettek és ezúton köszönik meg:

Dr. Balázs Géza, Oxigén és Disszousgázgyár Vállalat, Budapest;

Dr. Banai Endre, PANNONPLAST Műanyagipari Vállalat, Budapest;

Barta Árpádné, Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest;

Dr. Dedk Gyula, Veszprémi Egyetem, Veszprém;

Dobó László, Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest;

Dr. Domány György, Richter Gedeon Gyógyszervegyészeti Gyár, Budapest;

Dulai Pál, Műanyagipari Kutató Intézet, Budapest;

Dr. Edelényi András, TAURUS Gumiipari Vállalat, Budapest;

Dr. Egrý Katalin, CHEMOLIMPEX Magyar Vegyiáru Külkereskedelmi Vállalat, Budapest;

Dr. Farkas L. Péter, Magyar Ásványolaj és Földgáz Kísérleti Intézet, Veszprém;

Dr. Fehér Erzsébet, PANNONPLAST Műanyagipari Vállalat, Budapest;

Fülöp Károly, Vegyipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége, Budapest;

Gálosi György, Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest;

Geiszlinger Árpád, CHEMOLIMPEX Magyar Vegyiáru Külkereskedelmi Vállalat, Budapest;

Dr. Harsányi László, Magyar Kémikusok Egyesületének főtitkára

Dr. Horkay Ferenc, BUDALAKK Lakk- és Festékipari Vállalat, Budapest;

Dr. Inczédy János, Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest;

Dr. Jedlovsky Pál, Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest;

Kántor László, Dunai Kőolajipari Vállalat, Százhalombatta;

Dr. Keresztes Péter, Magyar Alumíniumipari Tröszt, Budapest;

Kolonics Zoltán, Nitrokémia Ipartelepek, Fűzfőgyártelep;

Kovács Andor, CHEMOKOMPLEX, Vegyipari Gép- és Berendezés Export-Import Vállalat, Budapest;

Laczai Béla, Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest;

Dr. Pallós László, Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest;

Dr. Pálincás János, CAOLA Kozmetikai és Háztartás-vegyipari Vállalat, Budapest;

Péczeli Béla, Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest;

Dr. Rátosi Ernő, Dunai Kőolajipari Vállalat, Százhalombatta;

Sándor János, ChemConsult, Vegyipari Tanácsadó Vállalat, Budapest;

Dr. Szabó Péter, CHEMOKOMPLEX, Vegyipari Gép- és Berendezés Export-Import Vállalat, Budapest;

Székely Pál, Nitrogénművek Rt., Péter;

Dr. Szilágyi Antal, Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest;

Dr. Szűcs István, Olajipari Tervező Vállalat, Budapest;

Dr. Tolnai Lajos, Borsodi Vegyi Kombinát, Kazincbarcika;

Dr. Tömördi Elemér, Nitrokémia Ipartelepek, Fűzfőgyártelep;

Dr. Tömörközy Zsolt, Tiszai Vegyi Kombinát, Tiszaújváros;

Várhegyi Miklós, Tiszai Vegyi Kombinát, Tiszaújváros.

Náray-Szabó Gábor 1967-ben szerzett diplomát az ELTE TTK vegyész szakán. 1967 és 1990 között a Chinoin Gyógyszer- és Vegyszeti Termékek Gyárában dolgozott, majd a Bionavi-on Biokémiai Kutatási Fejlesztési Kft. ügyvezető igazgatója lett, 1992-től az ELTE egyetemi tanára. 1996 és 1999 között a Magyar Tudományos Akadémia fő-

titkárhelyettese, 1999 és 2001 között az Oktatási Minisztérium főosztályvezetője, majd helyettes államtitkára, 2006 és 2013 között az MTA Könyvtára főigazgatója. Több mint 250 tudományos közlemény, ebből 8 könyv szerzője az elméleti kémia, a számítógépes molekulatervés, a szerkezeti biológia, a szakmai érdekvédelem és a fenntartható fejlődés területén. 1983 és 1997 között a Magyar Kémikusok Egyesülete főtitkára, majd elnöke, egyesületi tevékenységét Than Károly-emlékéremmel ismerték el. 2002 és 2005 között az Európai Kémikus Egyesületek Szövetsége (FECS) elnöke, 2011-ben elnyerte a szervezet Award for Service kitüntetését. Ő rendezte és elnökölte az első Európai Vegyészkongresszust Budapesten, 2006-ban. 1990-ben lett az MTA levelező, 1999-ben rendes tagja. Tagja az Académie des Arts, des Sciences et des Lettres-nek (Párizs) és a European Academy of Sciences and Artsnak, a Magyar Érdemrend Középkereszt kitüntetettje, Újbuda díszpolgára. Két gyermek apja, hat unokája van.

Körtvélyessy Gyula okleveles vegyészként kitüntetéssel diplomázott az ELTE TTK-n, majd vegyipari műveletek szakmérnöki kitüntetéses diplomát szerzett a BME-n 1974-ben. 1967-től 2000-ig eljárásfejlesztéssel foglalkozott a Szerves Vegyipari Kutatóintézetben, végigjárva a számlátrát a gyakornoktól a vezérigazgatóig. Eljárásai, vegyipari berende-

zései, környezetvédelmi technológiái az alapanyaggyártástól a gyógyszeriparig alkalmazásra kerültek.

A kémiai tudomány kandidátusa fokozatot a metoprén negyedik generációs növényvédő szer eljárásfejlesztési munkáival szerezte meg 1985-ben. 2000-től a kémiai biztonság területén segíti az ipart előadásokkal, könyvekkel, cikkekkel és tanácsadással.

1985-től 2017-ig tagja az MKL szerkesztőbizottságának, 2007-ig mint szerkesztő. 1985-től 2007-ig az MKE Intézőbizottságának a tagja, 1999 és 2007 között mint főtitkár, majd tiszteletbeli örökös főtitkár. 2015-ig elnöke a 2007-ben megalakult Magyar Tartálytisztító Szövetségnek, 2012 és 2015 között az Európai Tartálytisztító Szervezet (EFTCO) elnökségi tagja.